

Samtal med Defoe – i Robinsons skugga

Men borde inte Fredag – indianen och "vilden" – vara den som bäst vet hur man överlever och inrättar ett gott liv på ön? Borde inte Robinson, den "civiliserade" engelsmannen, vara den som har mest att lära av Fredag? Så beskriver i alla fall författaren Michel Tournier tillvaron efter skeppsbrottet när han i sin bok *Fredag eller ett liv i frihet* (1971) vänder på steken. Han låter till en början Robinson styra och ställa med Fredag. Men med tiden inser engelsmannen att indianens kunskaper och egenskaper ofta överträffar hans egna.

Michel Tournier (f. 1924)

Ur Fredag eller ett liv i frihet

21

Fredag började deras nya liv med att ideligen lägga sig och vila. Han låg hela dagar i en hängmatta av flätade länor som han hade spänt upp mellan två palmer vid stranden. Han låg så stilla att fåglarna kom och slog sig ner i träden alldeles intill honom. Då sköt han på dem med sitt pilrör och på kvällen stekte han bytet tillsammans med Robinson. Det var säkert det mest lättfylla sätt att jaga som fanns.

Robinson å sin sida hade börjat förvandlas helt och hållet. Innan hade han kort nästan snaggat hår och i gengäld ett stort skägg som gjorde att han såg ut som en gammal gubbe. Han klippte skägget – som för övrigt hade farit illa av explosionen – och lät håret växa så att det föll i gyllne lockar kring hans huvud. Han såg genast mycket yngre ut, nästan som Fredags bror, inte alls som en guvernör och ändå mindre som en general.

Även hans kropp hade förändrats. Han hade alltid varit rädd för att solen skulle bränna honom, eftersom han var rödhårig. När han varit tvungen att stanna i solen, hade han klätt på sig från topp till tå, satt på sig en hatt och inte glömt att fälla upp sitt stora parasoll av getskinn. Han var därför vit i skinnets och ömtålig som en plockad höna.

Uppmuntrad av Fredag började han uppträda naken i solskenet. Först kröp han ihop, ful och skamsen. Sedan blommade han ut. Huden hårdnade och fick en kopparbrun färg. Nu var han stolt över sitt välvda bröst och sina svällande muskler. Tillsammans med Fredag övade han sig i alla möjliga lekar. De sprang i kapp på sandstranden, de tävlade om vem som kunde simma fortast, hoppa högst och kasta *bolus* bäst. Robinson hade också lärt sig att gå på händerna som sin kamrat. Han gjorde först "valvstupstående" mot en klippa och gav sig sedan tungt

iväg, uppmuntrad av Fredags applåder.

Men framför allt iakttog han Fredag, såg hur han gjorde och lärde sig av honom hur man bör leva på en öde ö i Stilla Havet.

Fredag ägnade till exempel många timmar åt att tillverka bågar och pilar. Först skar han till *enkla* bågar i de smidigaste träsorterna som hassel, sandelträ, amarant och koparivaträ. Därefter tillverkade han efter chilensk teknik sammansatta bågar – som bestod av flera bitar – som var starkare och hållbarare. På en enkel båge surrade han fast skivor av bockhorn vars böjlighet kombinerades med träets.

Men det var på pilarna han lade ner den största mödan. Att han hela tiden ökade bågarnas styrka berodde på att han ville kunna skjuta allt längre pilar. Det dröjde inte länge innan han gjorde pilar som var en och en halv meter långa. En pil består av tre delar: spetsen, skafet och fjädrarna. Fredag tillbringade timmar med att avväga de tre olika delarna genom att låta pilskafet balansera på en vass stenkant. Det finns ingenting som är så viktigt för att en pil skall fungera bra som jämvikten mellan pilspetsen och fjädrarna.

Fredag försåg sina pilar med så många fjädrar han kunde och använde för ändamålet fågelfjädrar eller palmblad. För spetsen använde han inte sten eller metall utan ben, framför allt getternas skulderblad. I dem skar han ut pilspetsar i form av vingar. Robinson begrep till slut att Fredag inte sökte framställa starka pilar för att döda fåglar eller kaniner. Nej, det han ville var att pilarna skulle flyga så högt, så långt och så länge som möjligt. Han sköt inte sina pilar för att döda utan för att se dem sväva i luften som måsar.

En dag då det blåste ganska friskt och det gick vita gäss på havet, iakttog Robinson Fredag som sköt pilar rätt upp mot solen. Han tog en som var extra lång – den var över två meter – med albatrossfjädrar på minst femtio centimeter. Därefter spände han bågen av alla krafter och siktrade mot skogen i fyrtiofem graders vinkel. När han släppte bågsträngen slog den emot det armskydd han hade fäst på vänster underarm. Pilen steg minst

hundra meter upp i luften. Där tycktes den tveka, men istället för att dyka ner mot sandstranden fördes den av vinden mot skogen. När den hade försvunnit bakom de första träden vände sig Fredag med ett brett leende mot Robinson.

– Den kommer att trilla ner i grenarna, du kommer aldrig att hitta den, sade Robinson.

– Jag kommer aldrig att hitta den, svarade Fredag, därför att den aldrig kommer att falla ner.

Översättning av C G Bjurström. Bonnier Carlsen, 1982.

© Editions Gallimard, 1977.

SYNA TEXTEN

Robinson lär sig av Fredag "hur man bör leva på en ö i Stilla Havet." Ge exempel på hur Robinson förändras!

ORDET ÄR FRITT

Är det som känns meningsfullt alltid nyttigt? Borde vi investera mer i vårt arbete för att vara bättre beredda på framtiden? Eller borde vi "gripa dagen" och försöka göra livet mer njutbart för stunden?

STUDERA VIDARE

Robinsonader

Kanske är den riktigt moderna varianten av Defoes berättelse en ny Robinson som inte är strandsart på en ö, utan i en storstad där helt andra villkor gäller. *Prinsen i Central Park* (1975) av Eyan H